

Kirkkonummi Alisgård

Hylätyn sotilasvirkatalon tarkkuusinventointi 27.11.2012

Ulrika Rosendahl

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

Kohde: Kirkkonummi, Alisgård

Muinaisjäännösrekisterinro: 1000020676

Rekisterikylä: Evitskog

Tutkimuksen laji: tarkkuusinventointi

Kohteen ajoitus: Historiallinen aika

Peruskarttalehti: 203206

Kohteen sijainti: P (YKJ): 6679052 I (YKJ): 3351628, Z: 35-45m mpy

Maanomistaja: Teresa Wikström

Tutkimuslaitos: Espoon kaupunginmuseo

Inventoinnin suorittaja: Ulrika Rosendahl

Kenttätyöaika: 27.11.2012

Tutkitun alueen laajuus: n. 1 ha

Tutkimusten kustantaja: Teresa Wikström

Digitaaliset kuvatallenteet: Espoon kaupunginmuseon arkisto, nrot 2958:1-8

Aikaisemmat tarkastuskäynnit: Museoviraston tarkastuskäynti 16.10.2012

Arkistoitu kirjeenvaihto: Museoviraston lausunto 23.10.2012, Dnro 380/304/2012

Tiivistelmä

Kirkkonummen Alisgårdilla tehtiin tarkkuusinventointi 27.11.2012. Aliksen tila oli 1600-luvun loppupuolelta lähtien sotilasvirkatalo. Tontilla tiedettiin olevan rakennusten perustuksia jo ennen inventointia. Aliksen tilan päärakennus siirrettiin pois paikalta 1950-luvulla ja se toimii nyt uudessa sijainnissaan muutaman kilometrin päästä kotiseutumuseona. Inventoinnin suoritti arkeologi, FM Ulrika Rosendahl Espoon kaupunginmuseosta. Inventoinnissa pyrittiin tarkentamaan rakenteiden sijaintia, funktiota ja ajoitusta. Inventoinnin yhteydessä voitiin todeta että Aliksen tontilla on hyvin säilynyt kivijalka vuodelta 1827 ja osittain romahtanut holvattu kivikellari joka on 1800-luvun puolessa välissä jälleenrakennettu. Kenttähavaintojen ja arkistolähteiden perusteella arkeologisesti kiinnostavia alueita voisi vielä löytyä Aliksen tontilla kallion juurelta, ja/tai hieman tutkitusta alueesta etelään. Tällä puolella on myös historiallinen tielinjaus havaittavissa. Keskiaikaan liittyvä kerroksia ei löytynyt inventoinnin yhteydessä.

Inventointiraportti

Ulrika Rosendahl

Kirkkonummi, Alisgård

Hylätyn sotilasvirkatalon tontin inventointi

Aliksen tilalla tehtiin tarkkuusinventointi 27.11.2012 maanomistajan, Teresa Wikströmin, tilauksesta. Inventoinnin syy oli vireillä oleva poikkeuslupahakemus Wikströmin suunnitteella olevalle omakotitalolle. Museovirasto totesi lausunnossa 23.10.2012, että he eivät voi ottaa kantaa suunnittelutarvehakemukseen ilman että paikalla ensin suoritetaan arkeologinen inventointi. Aliksen tila oli 1600-luvun loppupuolelta lähtien sotilasvirkatalo, ja hylätyt virkatalot ovat museoviraston ohjeiden mukaan kiinteitä muinaisjäännöksiä (Niukkanen 2009, 37).

Aliksen tontilla tiedettiin olevan rakennusten perustuksia jo ennen inventointia. Kunnan pohjakartta-aineistoon oli mitattu rakennusten kivijalkoja ja kellareita. Aliksen tilan päärakennus siirrettiin pois paikalta 1950-luvulla ja se toimii nyt uudessa sijainnissaan muutaman kilometrin päästä kotiseutumuseona (ks. kuva 1). Jo 1900-luvun alussa Aliksesta siirrettiin aitta museokäyttöön Kirkkonummen silloiseen kotiseutumuseoon Gammel-Tinaan. Tämä aitta kuitenkin tuhoutui Porkkalan vuokrauden aikana (Backman, julkaisematon).

KUVA 1. Alisgård. Aliksen vanha päärakennus toimii nykyään kotiseutumuseona Lapinkylässä.

Inventoinnin suoritti arkeologi, FM Ulrika Rosendahl Espoon kaupunginmuseosta. Kenttätöihin varattiin yksi päivä, esi-, ja jälkitöihin yhteensä kolme päivää. Kentälle lähtö tapahtui kiireellä, koska samalle viikolle oli luvattu lumisadetta, jonka jälkeen inventointi olisi ollut mahdotonta.

Inventoinnissa pyrittiin tarkentamaan rakenteiden sijaintia, funktiota ja ajoitusta. Koekuopituksen ja kairaamisen avulla pyrittiin myös selvittämään, jos paikalla on säilynyt vanhempia arkeologisesti kiinnostavia kulttuurikerroksia, esimerkiksi jäänteitä tilan keskiaikaisista vaiheista. Inventoinnin mittaukset tehtiin GPS-laitteella.

Aliksen tontilla ei ole ennen tehty arkeologisia tutkimuksia, mutta paikallishistorioitsija Sigbritt Backman on tehnyt kunniaakkaan perusteellisen historiaselvityksen Aliksen vaiheista. Backmanin teksti ei kuitenkaan ole julkaistu, mutta hän antoi sen ystävällisesti allekirjoittaneelle käyttöön, mistä hänelle kuuluu iso kiitos.

Kohteen historiallinen tausta

Alis kuuluu Evitskogin (ent. Övitskogin) kylään, joka on ollut asuttu ainakin keskiajasta lähtien. Kylä oli oman veroalueen, n.s. boolin, pääkylä. 1500-luvun puolessa välissä Evitskog oli Kirkkonummen toiseksi suurin kylä. Vuoden 1540-veroluettelon mukaan kylässä oli 9 tilaa. Uuden ajan alussa taloluku kuitenkin pienenee kolmella talolla. Ensimmäinen talo häviää luettelosta jo vuonna 1545, seuraava autioituu vuonna 1583 ja viimeinen 1586. (KA/SAY)

Aliksen tila selvisi 1500-luvun koettelemuksista, mutta 1600-luvun loppupuolella Aliksen asukkaat köyhtyivät ja tila aitioitui (Fleege 1901, 199, Nummelin 1930, 569 KA/SAY). Tästä syystä Aliksesta, kuten monesta muusta 1600-luvun lopulla köyhtyneistä tilasta, tehtiin sotilasvirkatalo Ruotsin armeijan ylläpitoa varten. Aliksesta tuli Uudenmaan jalkaväkirykmentin rykmentinprofossin virkatalo (Roos 1927; 19). Myöhemmin Alikseen viitataan kersantin virkatalona. Sotilasvirkatalot perustettiin armeijan viranhaltijoiden asuinpaikoiksi, mutta käytännössä ne usein jäi lamputtien vuokratiloiksi. Näin kävi myös Aliksen kohdalla (Fleege 1901, 199).

Ruotujakolaitoksen lakkautumisen jälkeen Suomen siirryttyä Venäjän vallan alle, Aliksen virkatalo jatkoi toimintansa lamputtien viljelemänä tilana. Vasta 1931 Aliksen maat lunastettiin viljelijän omaksi tilaksi. Lunastaminen mahdollisti ns. torpparilaki eli laki vuokra-alueiden lunastamisesta, joka oli astunut voimaan vuonna 1918.

Aliksen tilan päärakennus siirrettiin pois alkuperäisestä sijainnistaan 1950-luvulla. Rakennus on edelleen olemassa ja toimii vuodesta 1956 Kirkkonummen kotiseutumuseona. Siirrosta ei ole säilynyt dokumentaatiota kotiseutuyhdistyksen arkistossa, mutta päätös perustaa Pohjois-kirkkonummeen kotiseutumuseo 1950-luvulla liittyy Porkkalan vuokrakauden historiaan. Kirkkonummen vanha kotiseutumuseo, Gammel-Tina, joka oli toiminut museona vuodesta 1913, jäi vuokra-aikana rajan taakse, ja tuhoutui suurimmaksi osaksi. Tämän takia kotiseutuyhdistys perusti uuden museon Lapinkylään, johon siirrettiin Aliksen talon lisäksi Evitskogin Tomasaksen luhti.

Aliksesta oli jo Gammel-Tinan museon aikana siirretty aitta museo-alueelle. Gabriel Nikander, joka 1910-luvun alussa teki kansatieteellisiä tutkimusmatkoja m.m. Uudellamaalla, Ahvenanmaalla ja Turun seudulla, vieraili myös Evitskogissa. Nikander valokuvasi aittarivi Aliksen pihalla (Kuva 2), ja hänen kehotuksesta kuvassa oleva aitta myytiin Kirkkonummen vastaperustetulle kotiseutumuseolle vuonna 1913.

Kuva 2. Aittoja Aliksen pihalla 1910-luvun alussa. Kuvan henkilöstä ei tietoa, mahdollisesti silloinen vuokralainen Viktor Wilhelm Löfman. Valokuvaaja Gabriel Nikander. Svenska litteratursällskapet, Folkkultursarkivet.

Kartat ja kirjalliset lähteet

Historiallisen kylän paikannus ja Aliksen tonttimaan käyttö

Ennen isojakoa Evitskogin kylän tiivisti asuttu keskus on sijainnut nykyisen Näckelsin tontilla, Aliksesta etelään (Kuva 3). Vuonna 1765 tehdyn kartan mukaan kylän keskusalueella sijaitsi Tomasas, Näckels (Nägels) Jofs ja Eskils. Alis ja Ollas sijaitsi jo silloin omilla tonteillaan (Kuva 4. /KA MMH B19 13/3-4).

Koska Alis sijaitsi erillään kylän keskuksesta jo ennen isojakoa, on hyvin mahdollista että Aliksen tonttimaa on ollut asuttuna pitkään ennen kartan tekoajankohtaa. Näckelsin kylämäki ei ole kovin laaja pinta-alaltaan, ja Aliksen tontti muodostaisi luontevan jatkeen tälle kahden pääpellon välissä sijaitsevalle tonttimaalle, joten on syytä ottaa huomioon että Aliksen tontilla on saattanut olla jopa keskiaikaista asutusta.

Kuva 3. Evitskogin historiallinen kylätontti, nykyään Näckelsin tila (keltainen rakennus), kuvattuna Aliksen suunnalta.

Evitskogin kolmen hävinneen tilan tonttien paikat ei ole tiedossa, ja periaatteessa on mahdollista että Aliksen nykyisellä tonttimaalla on sijainnut useamman talon tontti 1500-luvulle asti. Toinen paikka, jota on pidetty 1500-luvulla hävinneen talon paikkana on Åkernäsins tila, joka perustettiin Evitskogin kylään 1760-luvun lopulla kylän itäpuolelle, ulkopeltojen läheisyyteen. Arvid Nummelinin mukaan Åkernäsissa havaittiin uuninpohjia tilan perustamisaikana. (Nummelin 1930; 568)

Kuva 4. Vuoden 1764 kartassa Alis sijaitsee erillään, Evitskogin kyläkeskuksesta pohjoiseen. KA/MMH.

Aliksen tonttimaan virkatalon aikainen käyttö voi seurata katselmuspöytäkirjoista. Virkatalojen ja niihin kuuluvien rakennusten kuntoa ja olemassaoloa tarkistettiin määräajoin, sekä aina asukkaan vaihdettua. Vuoden 1681 katselmusasetuksessa oli määritelty että virkatalolla pitää olla asuinrakennus, eli tupa kamareineen ja vierastupa. Miespihassa kuului tämän lisäksi olla aittoja, varastoja ja käymälä. Karjapihassa piti olla useita eläinsuojia, kuten navetta, lampola, talli ja sikala, sekä luuva ja latoja. (Lounatvuori 1996, 17)

Tätä raporttia varten on käyty läpi Helsingissä säilyneitä katselmuspöytäkirjoja vuodesta 1796 vuoteen 1870, jotka valottavat hyvin kentällä havaitut rakenteet (KA/

Asutushallituksen arkisto. Alis, 349), mutta vanhempia, 1700-luvun katselmuksia on myös olemassa Tukholman riksarkivetissa. Sigbritt Backman on tutkinut Tukholmassa olevaa vuoden 1724 katselmuspöytäkirjaa, ja tässä raportissa käytän Backmanin havaintoja hyväksi. Lisää Alista koskevaa aineistoa voisi löytyä paitsi Tukholmasta myös Ruotsin krigsarkivetin mikrofilmiaineistosta Helsingissä tai Hämeenlinnan läänihallituksen arkistosta, mutta tämän työn puitteissa ei ollut mahdollisuutta selvittää asiaa lähemmin.

Katselmuspöytäkirjoista selviää, että Aliksen rakennukset ovat moneen kertaan uudistettu, koska ne ovat aika ajoin päässeet pahasti rapistumaan. Jotkut vaaditut rakennukset ovat myös puuttuneet useampana vuotena, esimerkiksi käymälä ja sauna. Tila ei nähtävästi ole ollut erityisen varakas.

Päärakennuksiakin on ollut muutama, joten arkeologisesti saattaisi olla mahdollista löytää monta eri rakennusvaihetta tontilla. Vuoden 1796 katselmuksessa todettiin että asuinrakennus on täysin kelvoton, ja uusi rakennus oli silloin jo rakenteilla vanhan itäpuolella. Vuonna 1801 vanha huonokuntoinen rakennus oli edelleen olemassa, mutta uusi talo saatiin rakennettua valmiiksi vuonna 1799. Vuonna 1817 paikalla oli, ilmeisesti sama, paritupa, joka silloin oli jo perusteellisen korjauksen tarpeessa.

Kuva 5. Aliksen tonttimaan (ympäröity) vuonna 1802 tehdyssä kartassa. KA/MMH

Vuoden 1821 katselmuksessa todettiin että rakennuksen paikka oli huono, kalliosta valuva vesi aiheutti tukkien lahoamisen ja määrättiin että uusi rakennus pitää rakentaa paremmalle paikalle. Talon kattokin oli huonossa kunnossa, ja 1820-luvun kuluessa talon kunto vain huononi. Uusi rakennus saatiin aikaiseksi vasta vuonna 1827, jolloin rakennettiin miespihan pohjoispuolelle se asuinrakennus, joka säilyi paikalla 1900-luvulle asti. (Fleege 1901, 199, KA/Asutushallituksen arkisto, 349)

Aliupseerien virkataloissa asuinrakennukset olivat yleisesti paritupia, eikä ne merkittävästi eronneet ajan talonpoikaisrakennuksista (Lounatvuori 1996, 71). Aliksessa on vuonna 1725 ollut vaatimaton 14 x 9 kyynärän (n. 8,4 m x 5,4m) kokoinen rakennus jossa on tupa ja kamari (Backman, julkaisematon). Myöhemmin rakennukset ovat olleet pidempiä, n. 25 kyynärän pituisia (n. 15 m), ja tuvan (eli pakarituvan) ja kamarin lisäksi rakennuksiin on kuulunut vierastupa ja eteinen. Rakennuksia voitiin myös pystyttää vähitellen. Vuonna 1796 silloinen asukas aloitti uuden rakennuksen pystyttämällä vain pakaritupaa, ja vasta myöhemmin oli tarkoitus täydentää rakennusta vierastuvalla ja niiden välisellä kamarilla ja eteisellä. (KA/Asutushallituksen arkisto, 349)

Asuinrakennuksen lisäksi on Aliksen miespihalla ollut aitta tai aittoja, ja vuonna 1817 lähtien kellari. Karjapihalla on ollut yhdistetty talli ja välinevarasto. Navetta, lampola ja rehuvarasto ovat olleet saman katon alla. Sikala on sen sijaan sijainnut omassa

rakennuksessa. Kaikki nämä rakennukset uusittiin 1800-luvun aikana. Joskus vanhoja rakennuksia siirrettiin, kuten vuonna 1817, jolloin pihapiirin vanhat aitat siirrettiin niityille ladoiksi. Pihan ulkopuolella ovat sijainneet m.m riihi, sauna, heinälato ja kaivo. Mylly on ollut yhteiskäytössä kylän muiden tilojen kanssa. (KA/Asutushallituksen arkisto, 349)

Kuva 6. Alis. Tonttimaa vuoden 1926 kartassa.
KA/MMH

1700- ja 1800-luvun kartoissa tämä sivurakennusten runsaus ei näy. Vuoden 1802 karttaan (Kuva 5) on piirretty vain pitkänomainen päärakennus, joka sijaitsee kallion suuntaisesti ja vieressä. Pellon vieressä on kuitenkin toinen rakennus. Reilu vuosisata myöhemmin, vuonna 1926, tehtiin taas kartta Aliksen tilasta. Tässä kartassa päärakennus sijaitsee kallion vieressä, länsipääty kalliolle päin. Vuoden 1926 karttaan (Kuva 6) on tonttimaan yhteyteen merkitty päärakennuksen lisäksi ainakin viisi pienempää ja yksi isompi rakennus, todennäköisesti navetta. Kartasta on olemassa eri arkistoissa eri versioita (Metsähallituksen, asutushallituksen, ja maanmittauslaitoksen arkistot), ja pienten talousrakennusten karttojen mukainen sijainti vaihtelee hieman.

Kenttähavainnot

Evitskogin viljelymaisemalle on leimaallista kallioiset mäet ja aaltoilevat pellot. Alis sijaitsee kallioisen mäen itäpuolella, peltojen ympäröimänä. Tontista pohjoiseen sijaitsee Stor-Lonoksin järvi, ja etelässä isompi Storträsket. Järvien välissä kulkee Bysån -niminen pienehkö joki, jossa on ollut myllytoimintaa. (Myllynpaikka inventointu 2009, Mj-tunnus 10000115092). Joki myös erottaa Näckelsin (Evitskogin entinen kyläkeskus) ja Aliksen tonttimaat toisistaan.

Nykypäivänä maisemaa leikkaa Aliksen eteläpuolella menevä Evitskogintie. Evitskogin kylän historialliset tonttimaat ovat edelleen asutettuja. Asutus on harvaa, ja viljelymaisema on hyvin säilynyt.

Aliksen tontti on pääosin autio, mutta tien vieressä sijaitsee pienehkö rakennus. Suuren maatilakirjan (1965, 457) tietojen mukaan Alis oli 1960-luvulla vielä asutettu ja käytössä oleva asuinrakennus oli vanhasta saunasta laajennettu. Oletettavasti kyseessä on tämä talo. Sen pohjoispuolella on vanha hirsistä rakennettu aitta. Tontin koillisosassa sijaitsee entinen navetta, joka tänä päivänä toimii konehallina.

Päärakennuksen kivijalka

Alueen länsiosassa, aivan avokallion itäpuolella, sijaitsee n. 15 x 5m kokoinen kivijalka. Tämä kivijalka on kuulunut siihen asuinrakennukseen, joka nyt toimii kotiseutumuseona. Rakennus on mitattu kunnan pohjakartta-aineistoon, mutta maastossa havaittu kivijalka on pidempi kuin kartassa oleva. Tämä johtuu ilmeisesti siitä, että kivijalan länsipääty on osittain peittynyt maan alle.

Kivijalassa voidaan havaita kaksi erilaista talonperustustyyppiä. Länsiosassa on n 5 m pitkä maalla täytetty ns. multapenkkiperustus, ja tämän sisällä iso romahtanut uuninperustus koillisnurkassa. Itäosassa (ks. kuva) on noin 10 m pitkä ns. rossipohjalattialle tarkoitettu kivijalka, jossa ilma on päässyt tuulettamaan talon pohjaa. Itäosan keskellä, tai hieman keskikohdasta itään on pieni 1,5 x 1,5m uuninperustus.

Aliksen tilalle rakennettiin uusi päärakennus vuonna 1827, ja kentällä havaittu kivijalka voidaan liittää tähän rakennukseen. (KA/Asutushallituksen arkisto 349). Katselmuksista ilmenee että päärakennuksen toisessa päässä oli pakarintupa, jossa oli leivinuuni, ja toisessa päässä vierastupa jossa oli kaakeliuuni. Näiden välissä oli pienempi kamari ja eteinen, eli kyseessä on paritupa. Katselmuspöytäkirjojen huonejako näyttää täsmäävän hyvin kenttähavaintojen kanssa. Iso uuninpohja rakennuksen länsipuolella on liitettävissä

Kuva 7. Aliksen päärakennuksen kivijalan itäpääty.

pakarintupaan, ja pieni uunin-pohja itäpuolella kaakeliuuneihin jotka katselmusten mukaan löytyivät sekä vierastuvasta että kamarista.

Sotilasvirkatalon katselmuspöytäkirjoista kävi ilmi että edellinen, 1700-luvun lopulta käytössä ollut päärakennus, on sijainnut tästä kivijalasta etelään, ja sekin aivan kallion vieressä. Rakennus on myös piirretty vuoden 1802 karttaan. Inventoinnissa ei kuitenkaan löytynyt jälkiä 1700-luvun lopun tai aikaisemmista päärakennuksista. Katselmuksissa matalaksi todettu kivijalka on todennäköisesti peittynyt maakerrosten alle tai tuhoutunut.

Kuva 8. Päärakennuksen kivijalka, länsipääty.

Katselmuspöytäkirjojen mukaan kaikki kelpollinen rakennusmateriaali otettiin 1827 uuden rakennuksen käyttöön, muun muassa tiilet, joten uunit ovat purettu ainakin perustuksiin asti. Koska 1700-luvun lopun päärakennuksen sijainti on suhteellisen tarkasti tiedossa, olisi se mahdollisesti löydettävissä koekaivauksella. Tämän inventoinnin yhteydessä voidaan kuitenkin todeta, että kirjallisten lähteiden mukaan 1700-luvun päärakennuksia tuskin on sijainnut sillä alueella, johon nyt haetaan rakennuslupaa, miespiha on silloin sijainnut tästä kivijalasta etelään. Kallion liepeillä ja tontin eteläosassa oleva alue on kuitenkin syytä pitää potentiaalisena muinaisjäännösalueena, mahdollisia rakennussuunnitelmia ja puutarha-/maarakennustöitä ajatellen.

Kivikellari

Päärakennuksen kaakkoispuolella sijaitsee osittain romahtanut holvattu kivikellari. Rakenne on n 5 x 3 m. Tämäkin rakenne löytyy katselmuspöytäkirjoista.

Ensimmäinen kellari rakennettiin Alikselle vuoden 1817 tienoilla, jolloin mainitaan kivikellari ensimmäistä kertaa. (Vuonna 1796 mainitaan erikseen että kellari puuttuu.) Ensimmäinen kellari rakennettiin vanhan päärakennuksen pohjois-

Kuva 9. Kivikellari kuvattuna lännestä

puolella, eli kellarin paikka on hieman vanhempi kuin päärakennuksen kivijalka. Kellari ehti olla paikalla kymmenisen vuotta ennen kun päärakennus siirrettiin sen viereen.

Alun perin kellari oli yksinkertainen kivrakennelma, jossa oli lankkukatto. 1800-luvun puolenväliin menneessä kellari oli mennyt niin huonoon kuntoon että joskus vuosien 1848 ja 1852 välissä kellaria on purettu ja jälleenrakennettu, ilmeisesti samaan paikkaan. Tällöin kellariin on myös tehty holvikatto.

Aittoihin kuuluvat perustuskivet

Inventoinnin yhteydessä havaittiin myös kiviriviä jotka pystyttiin tulkitsemaan aittojen perustuskiveyksiä. Kahdessa paikassa kiviä oli kaksi päällekkäin, ilmeisesti koska aitan pohjoisseinä oli ollut alamäessä. Paikalla on joko ollut kaksi n. 6 x 5 m kokoista aittaa vierekkäin tai yksi isompi, n. 6 x 10 m.

Kuva 10. Aittojen perustuskiviä. Kuvattu idästä.

Näiden yhteyteen tehtiin kaksi koekuoppaa (KK6 ja KK7), mutta niistä ei havaittu arkeologisesti kiinnostavia kulttuurikerroksien merkkejä.

Toisessa (KK6) tuli vastaan paljon romumetallia, ilmeisesti tähän oli jätetty roskaa n. 1900-luvun puolessa välissä tai myöhemmin. Roskakerros oli n 15 cm ja sen alta tuli puhtaanoloinen pohjamaa, punertava hieno hiekka. Toisessa koekoupassa (KK7) tuli vastaan luonnollisen oloinen metsämaannos. Aitanpohjien kaakkoiskulmassa oli havaittavissa tiilikeskittymä, todennäköisesti jonkinlainen purkukerros.

Aitanpohjia ei voida liittää 1700-luvun sotilasvirkatalon toimintaan, vaan ne ovat todennäköisesti ollut käytössä vasta 1800-lopulla tai 1900-luvun alussa. Vuoden 1926 kartassa nähdään että tällä paikalla on rakennuksia. Voidaan todeta katselmuspöytäkirjojen perusteella että 1700-1800 luvun miespihan aitta oli noin puolet pienempi kuin havaitut aitanpohjat, eli n 3 x 3 m, ja sekin uusittiin 1800-luvun puolessa välissä. Gabriel Nikanderin kansatieteellisellä tutkimusmatkalla valokuvattu aittarivi 1910-luvun alussa (Kuva 2), on sen sijaan todennäköisesti sijainnut tällä paikalla. Valokuvassa näkyvä avara maisema voisi olla aittaperustuksien pohjoispuolella oleva (nykyään umpeen kasvanut) mäki ja sen alapuolella avautuva Stor-Lonoksin järvi.

Tontin eteläosassa sijaitsee myös pystyssä oleva aitta, joka ainakin kooltaan sopisi katselmuspöytäkirjoissa mainittuihin 1800-luvun aittoihin. Tätä pystyssä olevaa rakennusta ei kuitenkaan tutkittu sen tarkemmin inventoinnin yhteydessä.

Navetan perustus

Alueella, johon nyt suunnitellaan omakotitaloa, sijaitsee navetan raunio. Navetan kivijalka koostuu isoista neliskulmaisista kivistä, jossa oli porattuja reikiä, ja seassa betonia. Navetta oli kaksiosainen, se koostui kahdesta erillisistä kivijalasta, jossa on ilmeisesti ollut yhteinen heinävintti. Rakennusten välissä oli todennäköisesti lantapihana toiminut alue ja ramppi, joka on aikoinaan johtanut navetan ylisille.

Navetta on merkitty 1926 karttaan, ja Sigbritt Backmanin selvityksen mukaan tämä rakennus on peräisin vuodelta 1906 ja hylätty 1900-luvun puolessa välissä (Backman, julkaisematon). Edelleen pystyssä oleva, nykyisin konehallina toimiva rakennus tontin itäosassa on ilmeisesti korvannut tämän navetan.

Kuva 11. Navetan raunio. Kuvattu luoteesta.

Inventoinnin yhteydessä tehtiin koekuoppia navetan raunion ympärille, niistä kävi ilmi että maakerrokset navetan ympäristössä ovat sekoittuneet, koekuopista löytyi runsaasti 1900-luvun löytöjä. Jos tällä alueella on ollut vanhempaa asutusta, näyttää siltä että navetan rakentaminen ja muu 1900-luvun toiminta on jo tuhonnut arkeologisesti kiinnostavat kerrokset.

Maakellari

Metsässä havaittiin myös matala maavalli, joka todennäköisesti on kuulunut maakellariin. Maakellari on todennäköisesti ollut paremmin näkyvä kun kunnan kartta on tehty, koska siinä se on hyvin selkeästi mitattu paikalleen. Tässä on mahdollisesti purettu rakennus suhteellisen äskettäin. Maastossa havaittu valli näytti olevan hieman siitä paikasta pohjoiseen. Tiheän puuston takia rakenteesta ei saatu GPS-mittausta.

Vanha kasvimaata ja tie

Rakennuspohjien lisäksi havaittiin että päärakennuksen kivijalan vieressä oli vanha kasvimaata, jossa edelleen näkyy kynnön jäljet. Tässä kohtaa on siis oletettavasti kerrokset sekoittuneet ainakin kyntösyvyydelle.

Metsässä kivijalan länsipuolella menee metsätie, joka löytyy myös historiallisesta kartta-aineistossa.

Kuva 12. Metsässä näkyvä historiallinen tielinjaus. Kuvattu etelästä.

Inventoinnin tulokset

Kirkkonummen Alis on Evitskogin kylään kuuluva tila. Tila on ollut olemassa keskiajasta lähtien ja 1600-luvun lopulta se on ollut sotilasvirkatalo. Rakennussuunnitelmien takia Aliksen tontilla tehtiin tarkkuusinventointi 27.11.2012.

Inventoinnin yhteydessä voitiin todeta että Aliksen tontilla on hyvin säilynyt kivijalka vuodelta 1827 ja osittain romahtanut holvattu kivikellari joka on 1800-luvun puolella välissä jälleenrakennettu. Kenttähavaintojen ja arkistolähteiden perusteella arkeologisesti kiinnostavia alueita voisi vielä löytyä Aliksen tontilla kallion juurelta, ja/tai hieman tutkitusta alueesta etelään. Tällä puolella on myös historiallinen tielinjaus havaittavissa. Keskiaikaan liittyvä kerroksia ei löytynyt inventoinnin yhteydessä.

Aliksen tontti on ollut aktiivisessa käytössä ainakin 1960-luvulle asti, ja talousrakennus tontin koilliskulmassa on edelleen käytössä konehallina. Navetanraunion alueen ympäristössä ei näytä olevan säilyttämisen arvoisia kulttuurikerroksia ja myöskään aittojen perustukset ei voida liittää aikaan ennen 1900-lukua. Jos tuleva rakennustyömaa pysyy kivikellarin itäpuolella, ja suunnittelutarvehakemuksessa rajatulla alueella, rakentaminen ei pitäisi inventoinnin perusteella tuhota arkeologisesti arvokkaita kerroksia ja rakenteita.

Helsingissä 16.1.2012

Ulrika Rosendahl

Lähteet:

KA, Kansallisarkisto

SAY, Suomen asutuksen yleisluettelo.

- Kirkkonummi Evitskog.

MMH Maanmittaushallituksen arkisto.

- B19 13/3-4 Geometrisk Charta öfver Ewitskogs bys bohl åkrar. Afmätt 1765. Jonas Wihren.
- B19 13/5-18. Charta öfver Ewitskogs Byss Ägor. Afmätt 1802. JJ Lindersström

Asutushallituksen virkatalo-osaston arkisto.

- Kirkkonummi Evitskog Alis, 349.
- Karta över Alis militieboställe No 2 alla ägor. 1926. Evert E. Holm.

SLS, Svenska litteratursällskapet. Folkkultursarkivet.

SLS 227, Gabriel Nikanders bilder. Bild 59/Kyrkslätt. Stolpboda, E:skog, Alis.

Kirjallisuus:

Backman, Sigbritt, julkaisematon. Alis i Evitskog.

Roos John E. 1927. *Officersboställen i Finland under Svenska tiden*. Skrifter utgivna av genealogiska samfundet i Finland III. Helsingfors.

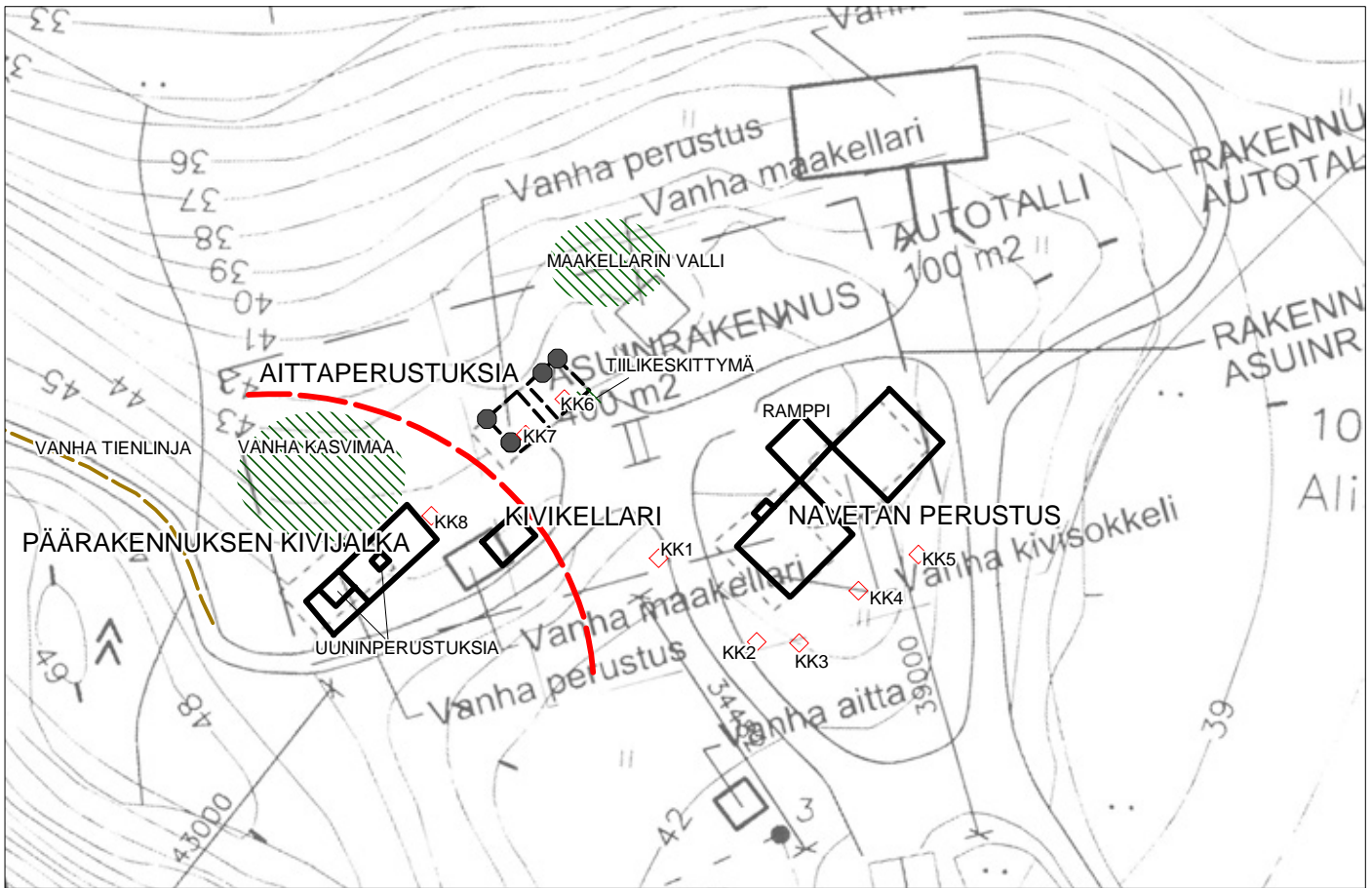
Arvid Nummelin 1930. Korta hemmanshistoriker. *Kyrkslätt förr och nu*. Helsingfors. s. 547-672.

Uno Fleege 1901. *Kyrkslätt socken. Dess natur , utveckling och historia*. Del III. Helsingfors.

Niukkanen, Marianna 2009. *Historiallisen ajan kiinteät muinaisjännökset. Tunnistaminen ja suojele*. Museoviraston rakennushistorian osaston oppaita ja ohjeita 3. (http://www.nba.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen_perinto/historiallisen_ajan_perinto)

Lounatvuori Irma 1996. *Mallin mukaan maan tavalla. Mallipiirustukset ja sotilasvirkatalojen rakentaminen 1687-1810*. Museovirasto.

Suuri maatilakirja 1965, III Uudenmaan lääni. Helsinki

EVITSKOG ALIS (Evitskogintie 955)

INVENTOINTIKARTTA

Perustuu 27.11.2012 tehtyihin kenttähavaintoihin ja GPS-mittauksiin

Puhtaaksi piirretty 5.12.2012

Ulrika Rosendahl

Pohjakartta suunnittelu-/asemapiiros, oikaistu peruskartan mukaan.

MK 1:750

Karttamerkkien selitys

	Viivan itäpuolella hyvin säilyneitä historiallisia rakenteita.		Koekuoppa
	Rakennuksen seinälinja		Kivi
	Mahdollinen seinälinja		Alue, jossa havaintoja
	Tielinja		

Valokuvat

Kirkkonummi Alisgård inventointi 2013

Espoon kaupunginmuseon kuva-arkisto

Päänro	Alanro	Kuvaus	Suunta	Kuvaaja	pvm
2958	1	Navetan raunio	NW-SE	Ulrika Rosendahl	27.11.2012
2958	2	Kivikellari	SW-NE	Ulrika Rosendahl	27.11.2012
2958	3	Yleiskuva, Näckelsin tila, Evitskogin vanha kylätontti	NE-SW	Ulrika Rosendahl	27.11.2012
2958	4	Aliksen päärakennuksen kivijalka	NW-SE	Ulrika Rosendahl	27.11.2012
2958	5	Aliksen päärakennuksen kivijalka	EE-WW	Ulrika Rosendahl	27.11.2012
2958	6	Vanha pelto päärakennuksen pohjoispuolella	EE-WW	Ulrika Rosendahl	27.11.2012
2958	7	Aittojen perustuskivet	EE-WW	Ulrika Rosendahl	27.11.2012
2958	8	Vanha tielinjaus	SS-NN	Ulrika Rosendahl	27.11.2012

Kuva 1. Navetan raunio

Kuva 2. Kivikellari

Kuva 3. Yleiskuva, Näckelsin tila, Evitskogin vanha kylätontti

Kuva 4. Aliksen päärakennuksen kivijalka

Kuva5. Aliksen päärakennuksen kivijalka

Kuva 6. Vanha pelto päärakennuksen pohjoispuolella

Kuva 7. Aittojen perustuskivet

Kuva 8. Vanha tielinjaus